

11. Ovcharuk O. Rozvytok kompetentnitsnogo pidhodu: strategichni oriyentyry mizhnarodnoyi spilnoty [Development of competency approach: strategic guides of the international community]. Kompetentnisnyj pidhid u suchasnij osviti: svitovyj dosvid ta ukrayinski perspektyvy: monografiya [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects: monograph]. Kyiv, 2004, pp. 6–15.
12. Pro vyshhu osvitu: Zakon Ukrayiny vid 01.07.2014 r. # 1556-VII [Law on Higher Education]. Uryadovyj kuryer, 2014, pp. 1–15.
13. Semychenko V.A. Priorytety profesijnoyi pidgotovky: diyalnisnyj chy osobystisnyj pidhid? [Priorities of professional training: action or personal approach?]. Neperervna profesijna osvita: problemy, poshuky, perspektyvy: monografiya; za red. I. A. Zyazyuna [Continuous professional training; problems, prospecting, prospects: monograph]. (ed. I.A. Ziazium), Kyiv, 2000, pp. 176–203.
14. Sergejeva L.M. Formuvannya upravlinskyh navychok v uchniv vyshhyh profesijnyh uchylshh nevyrobnychoyi sfery: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk [Forming managerial skills of students of non-industry sector higher vocational schools. Cand. ped. sci. dys]. Kyiv, 2000. 21 p.
15. Slyusarenko N. Subyekt-subyektynyj pidhid do organizaciyi pedagogichnogo procesu [Subject-subject approach to organization of educational process]. Available at: file:///C:/Users/User/Downloads/91936-195407-1-PB.pdf.
16. Khmil F. I. Osnovy menedzhmentu: pidruchnyk [Fundamentals of management: textbook], Kyiv, Akademvydav Publ., 2005. 608 p.

Стаття надійшла в редакцію 18.11.2019 р.

УДК 001.8: 37.014.5

DOI 10.25128/2415-3605.19.2.21

ТЕТЯНА СИЧ

ORCID ID 0000-0003-0230-3374

tatynasych@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка  
м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1,

### КІЛЬКІСНИЙ ТА ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ З МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

*Наведено результати кількісного та якісного аналізу наукової продукції з методології дослідження проблем управління освітою як критерію її розвитку. Формування вибірки наукової літератури здійснено з урахуванням особливостей розвитку методологічного знання та теорії методології досліджень проблем управління освітою в українській науці. Проаналізовано науково-методичну літературу, дисертації та статті з методології пізнання і методології педагогічних досліджень, які лежать в основі методології досліджень проблем управління освітою, а також деякі праці з методології досліджень інших наук, до предметного кола яких входить управління освітою. За періодами розглянуто співвідношення кількості одноосібних та колективних книг з методології досліджень. Охарактеризовано книжкову продукцію за типами, наведено динаміку зростання кількості книг та статей з методології досліджень, порівняно кількість наукової продукції з методології педагогічних досліджень та методології досліджень проблем управління освітою. Встановлено, що дослідження проблем управління освітою здійснюються переважно на засадах методології педагогічних досліджень. У вітчизняній науковій літературі недостатньо ґрунтовних праць, навчально-методичної літератури, в яких розкривається специфіка методології дослідження проблем управління освітою. Проте виявлена загальна динаміка зростання всіх типів наукової продукції з методології дослідження проблем управління освітою свідчить про поступовий розвиток теоретичного знання щодо методології досліджень у цій галузі.*

**Ключові слова:** методологія досліджень, управління освітою, розвиток методології досліджень, наукова продукція.

ТАТЬЯНА СЫЧ

кандидат педагогических наук, доцент

## КОЛИЧЕСТВЕННЫЙ И КАЧЕСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ НАУЧНОЙ ПРОДУКЦИИ ПО МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЙ ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ

*Изложены результаты количественного и качественного анализа научной продукции по методологии исследования проблем управления образованием в качестве критерия ее развития. Формирование выборки научной литературы осуществлено с учетом особенностей развития методологического знания и теории методологии исследований проблем управления образованием в украинской науке. Анализировалась научно-методическая литература, диссертации и статьи по методологии познания и методологии педагогических исследований, которые лежат в основе методологии исследований проблем управления образованием, а также труды по методологии исследования других наук, в предметное поле которых входит управление образованием. За периодами рассмотрено соотношение количества индивидуальных и коллективных книг по методологии исследований, характеризовано книжную продукцию по типам, приведена динамика роста и сопоставлено количество научной продукции по методологии педагогических исследований и методологии исследований проблем управления образованием. Установлено, что исследования проблем управления образованием осуществляются преимущественно на принципах методологии педагогических исследований. Недостаточно фундаментальных трудов, учебно-методической литературы, в которых раскрываются специфика методологии исследования проблем управления образованием. Однако выявленная общая динамика роста всех типов научной продукции по методологии исследования проблем управления образованием свидетельствует о постепенном развитии теоретического знания по методологии исследований в этой области.*

**Ключевые слова:** методология исследований, управление образованием, развитие методологии исследований, научная продукция.

TETIANA SYCH

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor  
Luhansk Taras Shevchenko National University  
Starobilsk, 1 Gogol Square

## QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSIS OF SCIENTIFIC PRODUCTS ON METHODOLOGY OF RESEARCH OF EDUCATIONAL MANAGEMENT PROBLEMS

*The article deals with the quantitative and qualitative analysis of scientific products on the methodology of research of educational management problems as a criterion of its development. The selection of scientific literature is carried out according to the peculiarities of the development of methodological knowledge and the theory of methodology of research of educational management problems in Ukrainian science. The scientific and methodological literature, dissertations and articles on methodology of cognition and methodology of pedagogic research, which are on the basis of (underlie) methodology of research of educational management problems, are analyzed. The paper studies some works on methodology of research of other sciences that covers the aspects of educational management. The ratio of the number of individual and collective books on research methodology was examined according to the publication periods. The author explores the book production according to its types (monographs, educational literature, etc.). Data are given about the growth of the number of books and articles on research methodology. The number of scientific products on pedagogical research methodology and methodology of research of educational management problems was compared. It is found out that studies of problems of educational management are carried out mainly on the principles of methodology of pedagogical research. Since the 80s of the XX century there have been dissertations, educational literature, monographs, some sections of which touch upon the issues of the theory of methodology of research of educational management. The methodology of research of educational management problems develops as justification of methodological bases of specific studies on educational management. Ukrainian scientific researches are lack of fundamental works and educational literature that reveal the specifics of methodology of research of educational management. The paper shows the overall growth of all types of scientific products on methodology of research of educational management that indicates the gradual development of theoretical knowledge on research methodology in this field.*

*Keywords: research methodology, educational management, development of research methodology, scientific products.*

Теорія управління освітою розвивалася тривалий час як складова педагогічної теорії. Формуванню вітчизняної теорії управління освітою як окремої наукової галузі сприяло підвищення ролі управління освітніми установами; накопичення інформації, наукової продукції з проблем управління освітою; збільшення кількості науковців, котрі спеціалізуються на дослідженні цих проблем; поява окремої спеціальності 13.00.06 з підготовки науковців, які досліджують теорію і методику управління освітою тощо. Поява складних об'єктів дослідження, особливо при формуванні нової наукової галузі, може призвести до виникнення таких завдань дослідження, які неможливо вирішити старими методами. Саме методологічні знання дослідника можуть служити керівництвом у виборі серед вже відомих засобів та методів, напрацьованих у відповідній науковій галузі, чи у здійсненні пошуку та запозиченні методів з інших наук, чи виробленні нових засобів наукового дослідження.

Положення наукознавства й методології науково-педагогічних досліджень розглянуто в працях українських вчених: Б. Гершунського, С. Гончаренко, О. Кириленко, О. Крушельницької, Ю. Сурміна, Є. Хрикова, Г. Цехмістрової, Д. Чернілевського та ін., а також російських дослідників: Ю. Бабанського, В. Загвязинського, В. Кохановського, В. Краєвського, Н. Кузьміної, П. Образцова, О. Новікова, В. Полонського, В. Садовського, М. Скаткіна та ін. Проблема становлення і розвитку методології наукового пізнання в педагогіці присвячена монографія І. Бондаря [1]. Аналіз назв публікацій, змісту видань до 2000 року, у яких розглядається проблема методології педагогічних досліджень, здійснено О. Адаменко. Проте розвиток методологічних засад досліджень проблем управління освітою в українській науці ще не був об'єктом спеціального вивчення.

Теорія методології досліджень проблем управління освітою, на нашу думку, формується як у процесі здійснення наукових досліджень в галузі управління освітою, так і на теоретичному рівні у працях з методології досліджень. У працях на вказану тему узагальнюються, систематизуються знання щодо форм, прийомів, методів, понять та інших складових пізнавального процесу, здобуті у практиці наукових досліджень у галузі управління освітою. Головним джерелом вивчення розвитку методології дослідження у цих проблем управління освітою в українській педагогічній науці є наукова продукція вчених досліджуваного періоду: публікації і дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора педагогічних наук.

Для оцінки рівня розвитку методології дослідження проблем управління освітою у історії педагогічної науки України нами виділено критерії. Одним із них є наявність наукової продукції з питань методології досліджень проблем управління освітою. Аналіз за цим критерієм передбачає якісну та кількісну характеристику монографій, дисертацій, статей, підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій, методичних рекомендацій, збірників матеріалів конференцій, збірників нормативних документів та інформаційних матеріалів, тематичних словників, тези доповідей та виступів, тематичних збірників праць, звітів про наукові дослідження з питань методології наукових досліджень проблем управління освітою.

**Мета статті:** здійснити кількісний та якісний аналіз наукової продукції з методології дослідження проблем управління освітою як критерію її розвитку.

У ході дослідження встановлено, що більше 160 статей, 11 дисертаційних досліджень, 118 науково-методичних праць присвячено питанням методології наукових досліджень. До розгляду бралася науково-методична література, дисертації та статті з методології пізнання і методології педагогічних досліджень, що лежать в основі методології досліджень проблем управління освітою, а також деякі праці з методології інших наук, до предмета досліджень яких теж входить управління освітою. Такий підхід до формування вибірки спричинений як особливостями розвитку методологічного знання у вітчизняній науці, так і особливостями розвитку вітчизняної теорії методології досліджень проблем управління освітою.

Історично методологічне знання тривалий час розвивалося у межах філософії та логіки науки. Як самостійна наукова галузь методологія пізнання починає розглядатися науковцями наприкінці 1970-х років. Тому у назвах дисертацій з філософських наук в цей період відсутнє поняття «методологія», хоча питання методології пізнання розглядалися. Процес формування

методологічної теорії гальмувався жорсткими ідеологічними нормами щодо застосування марксистсько-ленінської методології досліджень. Методологічною основою для досліджень проблем управління освітою виступала методологія педагогічної науки. Її розвиток, хоча й починається у 1960-ті роки, але як самостійне наукове знання формується тільки наприкінці 1980-х років. У 1990-ті роки з'являються дисертації з питань методології досліджень на рівні конкретних наук, а саме: дисертації економічних, технічних спеціальностей, соціологічних досліджень, а також з методології педагогічних досліджень. З 2000-х років коло досліджень з питань методології конкретних наук поширюється дисертаціями з державного управління, історичних наук, з'являються перші дисертації з питань методології досліджень проблем управління освітою. У період з 2008–2018 рр. значно збільшується кількість дисертацій з проблем методології досліджень конкретних наук: педагогічних, юридичних, політологічних, економічних, технічних, соціологічних та ін. Виокремлення наукової спеціальності 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» відбулося у 2006 р., що спричинило зростання кількості дисертаційних досліджень за цією спеціальністю, перші з яких захищені у 2008 р. [4]. В обґрунтуванні методології досліджень уточнюється сутність понять, формуються нові поняття, підбираються методи дослідження відповідно до предмета в межах спеціальності, тобто відбувається розвиток методології досліджень проблем управління освітою. Також у паспорті спеціальності 13.00.06 [2] визначається напрям досліджень щодо вирішення методологічних проблем, що свідчить про увагу до цієї проблеми.

Відзначимо, що розробленням питань загальної методології, методології педагогічних досліджень займалися переважно науковці, котрі працювали у закладах вищої освіти (ЗВО). Упродовж 50-х–80-х років ХХ ст. видано щонайменше 27 книг і 43 статті. У цей період практично відсутня навчальна література з питань методології досліджень. Більшість книг представляють роботу колективів авторів (14 видань), співвідношення яких щодо одноосібних праць зростає з кожним десятиріччям. Мабуть, нами не охоплено повний перелік наукової продукції тих часів, в якій розроблялися питання методології науки, методології педагогічних досліджень як основ методології досліджень проблем управління. У зв'язку з тим, що до 1991 р. існував єдиний науковий простір, українські дослідники висвітлювали свій науковий доробок не тільки у виданнях УРСР, а й інших республік СРСР. Проте здійснений аналіз наукової продукції відображає певні особливості розвитку методологічного знання у радянський період.

Із кінця 1991 року методологічне знання розвивається у межах науки незалежної України. У 1990-ті роки видано 30 статей та 22 книг, присвячених як загальній методології пізнання, так і методології педагогічних досліджень. У зв'язку з реформуванням та розвитком системи освіти видається навчально-методична література студентам, аспірантам ЗВО. Із 22 книг майже половина (10 видань) – навчально-методичного призначення.

У 2000-ті роки значно зростає кількість наукової продукції з питань методології досліджень. У 2000–2007 рр. видано 135 книг та 75 статей. 80 % книг (108 видань) – це навчально-методична література з методології досліджень (підручники, посібники, програми, методичні вказівки, курси лекцій, збірники нормативних документів та ін.). Таке стрімке зростання кількості навчально-методичної літератури з методології досліджень для студентів та аспірантів ЗВО пов'язано з розвитком системи вищої освіти, закладів післядипломної освіти, відкриттям магістратур, навчання в яких передбачає написання та захист наукової магістерської роботи, розширенням підготовки наукових кадрів у аспірантурі та докторантурі та необхідністю забезпечення навчального процесу навчально-методичною літературою. З'являються перші статті (8 публікацій) з методології досліджень у галуззі управління освітою: Т. Рогової, Д. Горобця, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, В. Ковальської, І. Єгорова, Б. Кияк.

У 2008–2018 рр. видано 155 книги і 220 статей з методології досліджень. Більшість книг (60 %) становлять видання у співавторстві та колективів авторів. 65 % загальної кількості виданих у цей період книг – це навчально-методична література з методології досліджень. Підручники, посібники з методології досліджень проблем управління освітою у каталогах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського відсутні. Отже, якщо така література й розробляється науково-педагогічними працівниками ЗВО для забезпечення освітнього процесу, то вона не знаходить загального розповсюдження, обговорення, не виконує наукових функцій та слугує тільки задля досягнення вузьких навчальних цілей.

## МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ

Навчальна методична література з методології досліджень проблем управління освітою представлена навчальними програмами щодо вивчення відповідних дисциплін. Спеціалізована навчально-методична література з методології досліджень проблем управління освітою розробляється для другого освітнього рівня «магістр» спеціальності «Управління навчальними закладами», освітня програма якого передбачає наявність дисципліни з методології досліджень в галузі управління освітою. Проте підготовка щодо методології досліджень за третім освітнім рівнем в аспірантурі за спеціалізацією 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» здійснюється без урахування специфіки предмета в межах методології педагогічних досліджень.

Необхідно відзначити зростання кількості монографій, в яких розглядаються питання методології досліджень, виданих у цей період (25 монографій – 16 % загальної кількості книг). У такому виді наукової продукції, як монографія, узагальнюються результати ґрунтовних досліджень. Зростання їхньої кількості у зазначений період свідчить про підвищення інтересу в науковців до питань методології, а також про розвиток методологічного знання та методології педагогічних досліджень. Поява розділів у монографіях, присвячених безпосередньо питанням методології досліджень проблем управління освітою, говорить про формування її як самостійного теоретичного знання.

Узагальнення результатів аналізу кількості книг з методології досліджень за періодами наведена у рис. 1 та 2, на яких 1-й період охоплює 1950–1960-ті роки; 2-й період – 1970-ті роки; 3-й період – 1980-ті роки; 4-й період – 1990-ті роки; 5-й період – 2000–2007 рр.; 6-й період – 2008–2018 рр. Період 2000–2007 рр. визначено у зв'язку з тим, що з 2008 р. з'являються дисертації, які захищаються під шифром нової спеціальності 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою».

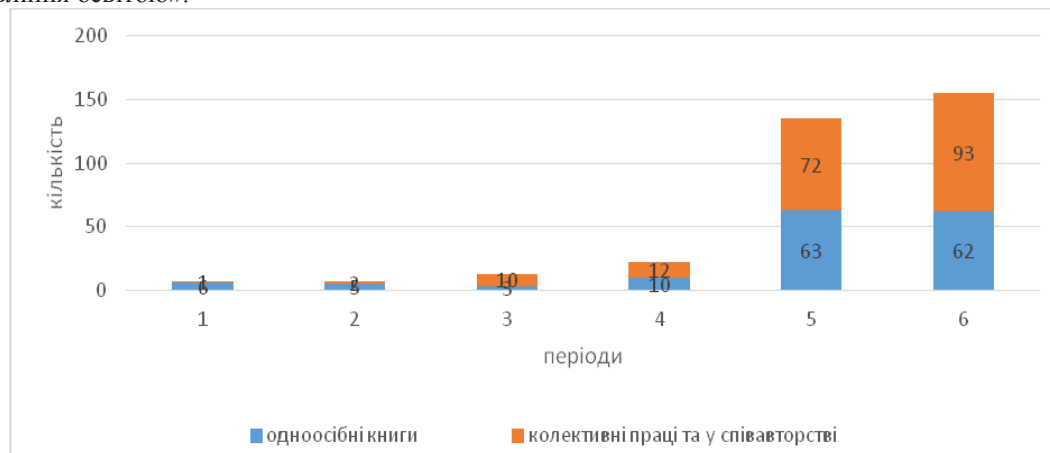


Рис. 1. Співвідношення кількості одноосібних та колективних книг з методології досліджень за періодами.

Поступове зростання кількості колективних праць та робіт у співавторстві свідчить про формування наукової спільноти, що займається розробленням теорії методології досліджень. За останній період збільшується кількість колективних монографій як результат спільної роботи науковців та навчально-методичної літератури, що розробляється науковцями у співавторстві (рис. 1).

## МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ

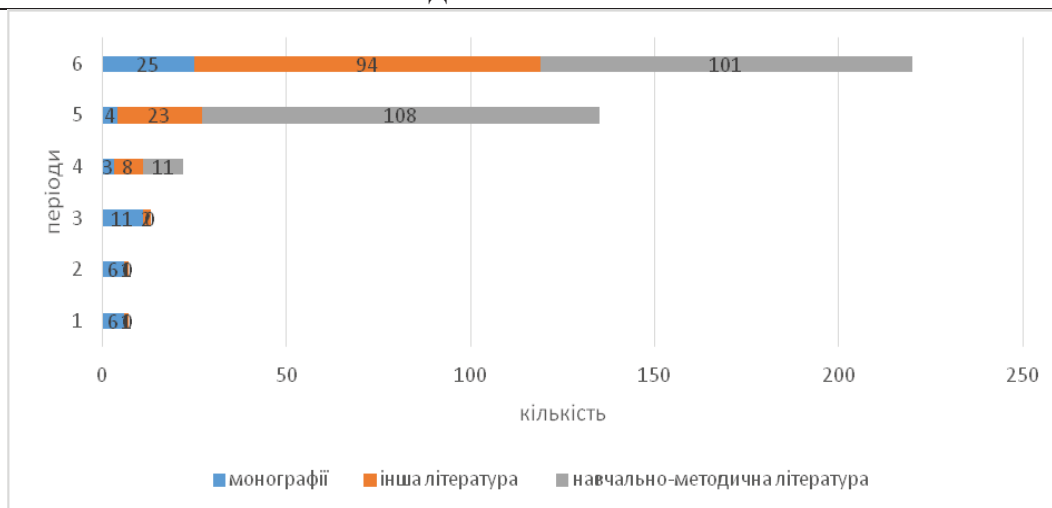


Рис. 2. Характеристика типів наукових книжкових видань з методології досліджень за періодами.

На рис. 3 наведено співвідношення зростання кількості книг та статей з методології досліджень за тими ж періодами.

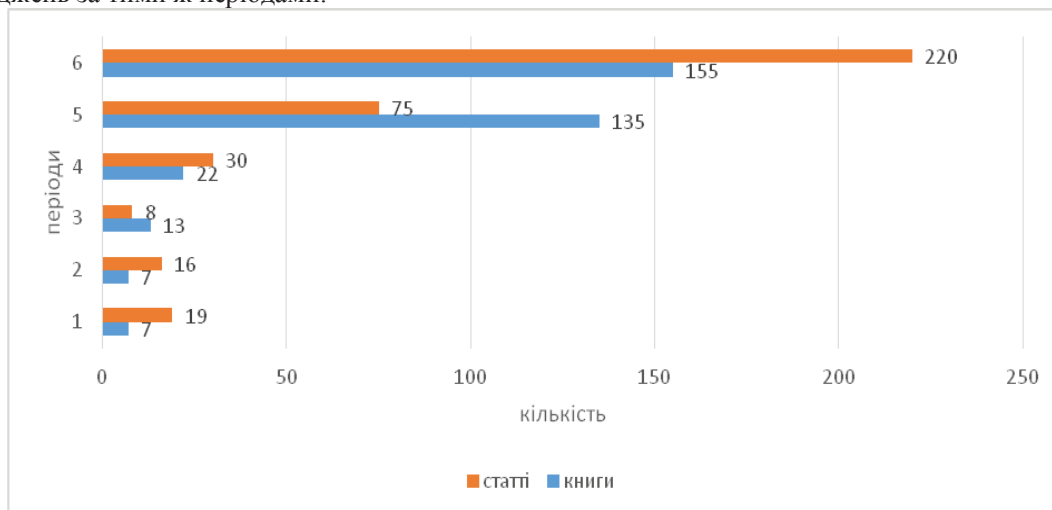


Рис. 3. Динаміка зростання кількості книг та статей з методології досліджень.

Можна відзначити, що у різні періоди співвідношення книг та статей змінюється. Так у 1980-ті роки та 2000–2007 р.р. кількість книг перевищує кількість статей. Проте, якщо повернутися до аналізу типів книжкової продукції (рис. 1), з'ясується, що у 1980-ті роки була більша кількість монографій. Це свідчить про певний узагальнюючий етап розвитку методологічного знання, представлений переважно працями з питань загальної методології пізнання, які становлять 77 %, а інші 23 % – це книги з методології педагогічних досліджень. У 2000–2007 рр. відбувається збільшення науково-методичної літератури, що виконує навчальні задачі, і це спричинено змінами у системі освіти. Збільшення статей у останній період свідчить про розвиток нового наукового знання, яке проходить апробацію саме у цьому типі наукової продукції. Серед цих статей значна кількість присвячена саме питанням методології досліджень проблем управління освітою (рис. 4).

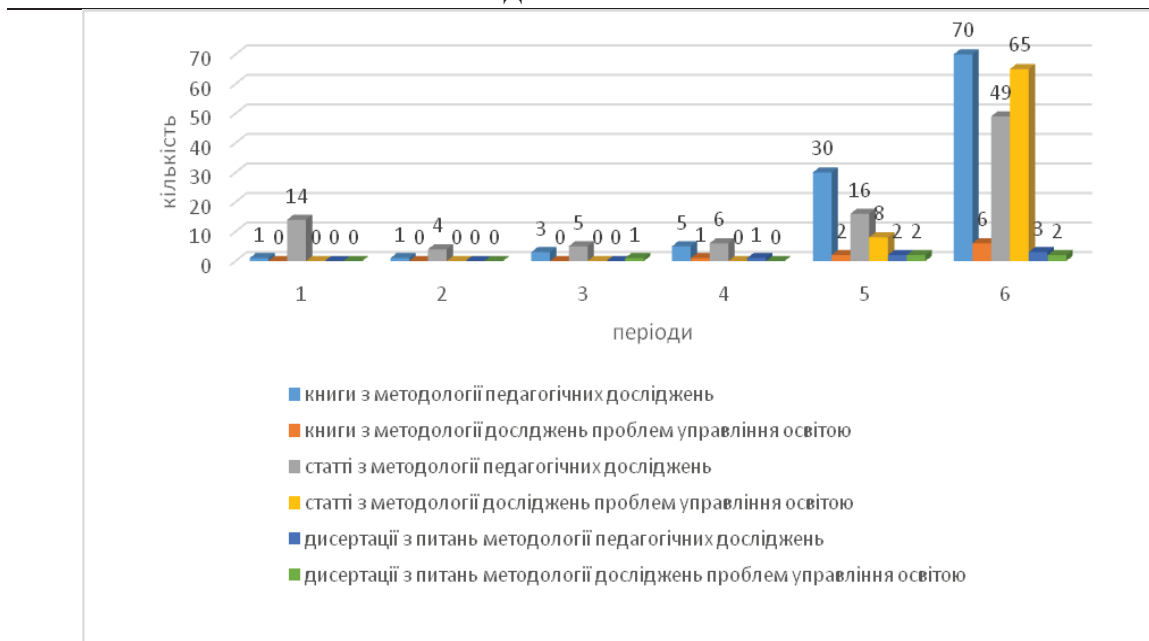


Рис. 4. Динаміка зростання кількості наукової продукції з методології педагогічних досліджень та методології досліджень проблем управління освітою.

Отже, на рис. 1, 2 і 3 наукова література з методології досліджень проблем управління освітою розглядалася у межах книг та статей з методології педагогічних досліджень; на рис. 4 наведено співвідношення їхньої кількості за визначеними періодами.

Зауважимо, що у дисертаціях, зазвичай, обґрунтовуються методологічні засади відповідно до конкретного предмету дослідження. Нами для аналізу виокремлювалися саме дисертації, назви яких свідчать про розгляд питань методології дослідження предмета спеціальності. Винятком є дисертація М. Черпінського, в якій автор розглядає методологію не тільки конкретного дослідження відповідно до його предмета, а й методи досліджень проблем управління школою, проте у назві це не простежується [3]. Ця наукова праця за 1989 рік є першою в Україні з питань методології досліджень проблем управління освітою. Також у загальних результатах аналізу враховувалася навчально-методична література (1990-тих років) та монографії останнього періоду, в яких є розділи, присвячені питанням методології досліджень проблем управління освітою.

Нами не охоплено всі видання, проте здійснений аналіз наукової продукції, в якій розкриваються питанням методології наукових досліджень, дає змогу зробити певні висновки.

У 1950–1970-ті роки теорія методології досліджень проблем управління освітою розвивалася лише в межах загальної методології та методології педагогічних досліджень. Розвитком методологічної теорії займалися переважно науково-педагогічні працівники ЗВО. Сьогодні наукова спеціалізація «Теорія та методика управління освітою» недостатньо забезпечена ґрунтовними працями, дисертаційними дослідженнями, навчально-методичною літературою, в яких має розкриватися специфіка методології дослідження відповідно до предмета наукової спеціалізації. Дослідники проблем управління освітою спираються на загальні методологічні засади педагогіки. Із 1980-тих років з'являються дисертації, навчально-методична література, монографії, окремі розділи яких присвячені розгляду теорії методології досліджень проблем управління освітою. У 2000-ті роки захищаються дисертації та видаються статті, присвячені окремим питанням методології дослідження проблем управління освітою, в яких розглядаються переважно методологічні засади конкретних досліджень.

Практично відсутня наукова продукція, що повністю присвячена узагальненню засад та окресленню специфіки методології досліджень проблем управління освітою. Окремі нароби у цьому напрямку здійснено у монографіях останнього періоду. Цей факт та загальна динаміка зростання всіх типів наукової продукції з методології дослідження проблем управління освітою

свідчить про поступовий розвиток теорії методології досліджень у галузі управління освітою та формування наукової спільноти, яка займається цією науковою проблемою.

**ЛІТЕРАТУРА**

1. Бондар В. І. Проблеми становлення і розвитку методології наукового пізнання в педагогіці: монографія / В. І. Бондар. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – 160 с.
2. Про затвердження переліку паспортів у галузі педагогічних наук // Постанова президії ВАК України від 14.09.2006 р. № 6-06/8. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=032OSBFC10&abz=4WXEP>.
3. Черпинский Н. В. Организационно-управленческий аспект педагогической действительности как предмет школоведения: дис. ... д-ра пед. наук в форме науч. доклада / Н. В. Черпинский. – К., 1989. – 48 с.
4. Sych T. V. The analysis of institutional organization of science of education management as a factor of development of education research methodology / T. V. Sych // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychologie. – VI (70). – Issue: 170. – 2018. – Budapest, 2018. – P. 56–59.

**REFERENCES**

1. Bondar V. I. Problemy stanovlennya i rozvytku metodolohiyi naukovooho piznannya v pedahohitsi: monohrafiya [Problems of Formation and Development of Methodology of Scientific Knowledge in Pedagogy: Monograph]. Kiev: NPU im. M. P. Drahomanova Publ., 2017. 160 p.
2. Pro zatverdzhennya pereliku pasportiv u haluzi pedahohichnykh nauk [About the Approval of the List of Passports in the Field of Pedagogical Sciences]. Resolution of the Presidium of the HAC of Ukraine on 14.09.2006 r. № 6-06/8. Available at <http://consultant.parus.ua/?doc=032OSBFC10&abz=4WXEP> (accessed 10.12.2019).
3. Cherpynskyy N. V. Orhanyzatsyonno-upravlencheskyy aspekt pedahohycheskoy deystvytelnosty kak predmet shkolovedenyya. Dokt, Diss. [Organizational and Managerial Aspect of Pedagogical Reality as a Subject of School Studies. Dokt, Diss.] Kiev, 1989. 48 p.
4. Sych T. V. The analysis of institutional organization of science of education management as a factor of development of education research methodology Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychologie. VI (70). Issue: 170. Budapest, 2018. 56–59 p.p. (in English).

*Стаття надійшла в редакцію 13.11.2019 р.*